

Jørn Holme
Tanum prestegård
Tanumveien 152
3267 LARVIK

Larvik, den 31.1.21

Barne- og familiedepartementet

HØRING - NY LOV OM OPPLYSNINGSVESENETS FOND

Det vises til høringsinvitasjon på regjeringen.no med frist i dag.

Jeg vil innledningsvis presisere at jeg avgir en høringsuttalelse som privatperson, uavhengig av min tidligere stilling som riksantikvar og nåværende stilling som sorenskriver for Vestfold tingrett. J

eg kjenner imidlertid godt til våre prestegårder, især de fredete, fra min tidligere stilling og leier i dag Tanum prestegård (hovedhuset) som bolig i forbindelse med min nåværende stilling. Samtidig vil jeg understreke at samarbeidet med OVF og sogneprest, menighet og kirkeverge er det beste.

Min høringsuttalelse vil primært knytte seg til fremtidens forvaltning av prestegårdene, ikke minst ut fra et bruker- og leietakerperspektiv, men også min kunnskap av denne viktige bygningsmassen.

Våre fredete prestegårder utgjør svært viktige kulturminner av nasjonal verdi. Mange av prestegårdene ligger i det samme kulturmiljø som de tilliggende kirkene, og flere av de fredede prestegårdsanlegg har et større antall tilliggende bygninger, som forpakterbolig, låve og flere uthus. Flere tilfeller er deler av gårdsanlegget med forpakterbolig, innmark og utmark, utskilt og solgt til tidligere forpakter eller andre. I mange tilfeller har dette vært riktig og vellykket, mens det finnes også flere eksempler på to og flere – og svært forskjellige eiere – på samme tun, skaper konflikter og dårlig forvaltning av kulturmiljøet.

I flere tilfeller er fredete prestegårder vellykket overdratt til museer (f.eks. Nettet i Romsdal) eller overdratt til stiftelse (som hovedhuset med park på Spydeberg prestegård i Indre Østfold og Ringebu prestegård).

Jeg har stor forståelse for at Den norske Kirke (DnK) har behov for rekrutteringsboliger for prester i distrikter, der det er vanskelig å rekruttere prester, til tross for at boplikten er opphevet. Flere av våre nåværende presteboliger eid av Opplysningsvesenets Fond (OVF), inkludert fredete prestegårder, kan være slike aktuelle boliger.

I noen tilfeller vil OVF selge slike eiendommer på markedet, ut over de mange eiendommene som allerede er solgt. Etter mitt syn bør loven også åpne for at DnK, alltid bør ha rett til å vederlagsfritt overta presteboliger, som OVF ønsker å selge på markedet, uavhengig av kirke-nær tilknytning eller

plassering. Markedsverdien vil da selvfølgelig gå til fradrag i forhold til det kapitalbeløp kirken får til vedlikehold av de verneverdige kirkene. Jeg registrer likevel at færre og færre prester ønsker å bo i slike tjenesteboliger, men mulighet bør nok inntil videre være der for å dekke kirkens behov.

Utfordringen knytter seg først og fremst til mange av de større fredete prestegårdsanlegg, som har helt andre og mer sammensatte problemstillinger enn et ordinært bolighus som prestebolig.

Jeg tror både Storting, regjering, OVF og DnK vil kunne tiltre at de viktigste fredete prestegårdsanlegg, ikke uten videre bør selges på det private marked. Dette er lokalsamfunnets og felleskapets kulturminner, ofte med nær tilknytning til menigheten. Her må den DnK alltid ha førstevalget vederlagsfritt, deretter subsidiært kommune, historielag, stiftelser, og andre rettslige subjekter som er egnet til å eie, formidle og vedlikehold slike anlegg.

Skal DnK overta et større antall kirke-nære fredete prestegårder bør det etter min mening være en rekke forhold som blir nærmere klargjort:

1. DnK må i så fall overta prestegården som sådan med tun og alle hus, og ikke velge ut presteboligen og/eller forpakterboligen, ut fra det som er enklest for kirken. DnK må i så fall påta seg det fulle vedlikeholdsansvar for all bygningsmasse, som i flere tilfeller vil være krevende for bygninger uten noen utleiemulighet eller bruk. Selvsagt bør OVF forut overdragelsen kunne avhende innmark og/eller utmark markedsmessig etter samtykke til delingsforretning. DnK er i alle fall ikke egnet til å forvalte av slike jordbruksarealer, hvis ikke en etablerer egen landbruksfaglig kompetanse.
2. DnK bør ha klargjort på forhånd hvilken måte prestegården kan tjene kirkelig formål. Jeg vil anta at en del kirke-nære prestegårder under gitte forutsetninger kan være egnet til kontorer -for prest, kirkeverge, bolig til prest eller særlig forsamlingslokale for menigheten der det ikke er annet forsamlingslokale, menighetshus eller kirkestue i umiddelbar nærhet.
3. Skal en fredet prestegård kunne tilbys som prestebolig, forutsetter det en leietaker som både har kompetanse og interesse å være leietaker. Gjennom historien har vi dessverre sett mange eksempler på at prester/prestefamilier ikke makter ansvaret å ta ansvaret for store bygningsmasser og hager/parkarealer undergitt antikvariske regler, med følge av forfall som det er dyrt å ta igjen.
4. En fredet prestegård vil ha mange tilfeller ha flere interesserte i et lokalmiljø, utover menighet og kirkelige ansatte. Det kan være historielag, lokallag til Fortidsminneforeningen, husflidslag og andre frivillige organisasjoner. Selv om DnK nå er et selvstendig rettssubjekt og blir formodentlig fremtidig eier av flere prestegårder, bør DnK klargjøre allmennhetens tilgang til prestegården i sitt fremtidige eierskap. For egen del får jeg særlig om i sommerhalvåret mange henvendelser fra lag og foreninger, men også historieinteresserte enkeltpersoner, utover menigheten, som vil komme på besøk og omvisning, noe jeg strekker meg langt for å imøtekomme.
5. Forvaltning av et fredet prestegårdsanlegg vil i de færreste tilfeller gi tilstrekkelige inntekter til forvaltning av anlegget. Drift og vedlikehold av en fredet prestegård, uavhengig av oppvarming, vil gå årlige utgifter som langt overgår dagens inntekter som prestebolig med en månedsleie på om lag 4.000 kroner. DnK må derfor grundig vurdere om hvordan et eierskap av et fredet prestegårdsanlegg vil skape tilstrekkelig inntektsgrunnlag for en forsvarlig forvaltning. Jeg kan ikke se at DnK kan bruke kapitalbeløpet fra delingen av OVF til slik

forvaltning uten videre, da dette beløpet skal være avsatt til tilskudd til de verneverdige kirkebyggene, ut over kommunens fortsatt økonomiske ansvar for disse etter ny tros- og livssynssamfunnslov. Realiteten er vel at OVF frem til nå har brukt store millionbeløp, fra ikke minst festeinntektene, til å få del fleste av prestegårdene opp på et forsvarlig FVD-nivå. Mange har betydelige gjenstående utfordringer. DnK har store fremtidige økonomiske forpliktelser, ikke minst fremtidige bindinger til pensjonsutbetalinger. DnK må derfor grundig vurdere hvordan dette merbehovet skal finansieres. Det er uansett grunn til bekymring hvordan DnK skal prioritere drift og vedlikehold til fredete prestegårder slik situasjonen nå er.

6. De fredete prestegårdene har en kulturhistorisk betydning langt ut over den rene kirkelige tilknytning. De representerer en viktig både en viktig bygningshistorie, men også en kulturell historie knyttet til forskning, landbruk, husflid, undervisning og sosialt ansvar langt utover den kirkelige virksomhet. Vil DnK nå være i stand til å prioritere dette ansvaret?
7. Fremtidig eierskap og forvaltning av prestegårdene hører dessverre uløselig sammen med vår fremtidige kirkebyggstruktur. På sikt vil stadig flere kirker gå ut av bruk som ordinære menighetskirker etter hvert som bosettingsmønster og kirketilslutning endrer seg. Flere av våre prestegårder vil i fremtiden ligge til kirkebygg som ikke lenger er i bruk som menighetskirke. Høringsnotatet synes ikke å reflektere dette i tilstrekkelig grad..
8. Forvaltning av prestegårdene krever videreføring av en tilstrekkelig kompetansemiljø, som i dag er godt etablert gjennom OVF mange tiårs forvaltning. Det vil etter min mening være nødvendig med god dialog og tilstrekkelig prosess for å sikre at OVF-kompetanse overføres. Jeg kan heller ikke se at dette er klargjort godt nok. Tenker DnK på bygger opp egen prestegårdsforvaltning, overlate driften til den nåværende kirkevergeforvaltning eller å overta dagens ordning med prestegårdsinspektører?
9. I dag er mange av bygningene på prestegårdene leid ut til andre leietakere til markedsleie enn til prester med regulert husleie med formål å være prestebolig. Noen har åremålskontrakter. Andre inkludert undertegnede, har løpende leiekontrakter som også DnK må respektere som fremtidig eier. Høringsutkastet synes ikke ivareta dette hensynet i tilstrekkelig grad.

Disse forholdene tilsier at overføring av utvalgte prestegårder fra OVF til DnK bør sikres er mer forsvarlig prosess, enn det jeg kan lese ut av høringsnotatet.

Jeg vil derfor sterkt anbefale at OVF inntil videre fortsatt har eier- og forvaltningsansvaret for de fredete prestegårdene, og at DnK og OVF på sikt utarbeider sammen forvaltningsplaner for de prestegårder som kan være aktuelle å overføre til DnK i fremtiden. Kommunene og de lokale museer sammen med fylkeskommunene (som dispensasjonsmyndighet) vil være viktige samarbeidspartnere for et slikt arbeide. Det stramme tidsløpet som departementet synes å legge opp til vil utvilsomt skape situasjoner, hvor selve prestegården blir den tapende part, uten god forvaltning.

Etter mitt syn bør lovutkastet derfor i langt større grad hjemle overgangsregler enn lovforslaget synes å uttrykke.

Skulle DnK og OVF mot formodning ikke bli enige om fremtidig overføring av et antall prestegårder, bør BFD etter min vurdering få en hjemmel til å fastsette overgangsregler for en bestemt tidsperiode,

f. eks. 5 eller 10 år. På sikt vil dette gi DnK et langt bedre grunnlag for et fremtidig godt eier- og forvalteransvar for våre fredete prestegårder, enn å forhaste seg med løsninger som i dag ikke er bærekraftige.

Med hilsen

Jørn Holme (s)

Med kopi:

Den norske Kirke

Opplysningsvesenets fond

Riksantikvaren